

І. О. Голоденко

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,
член громадської організації «Союз юристів Одеської області»

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ОПЛАТНИХ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Право на освіту в Україні регламентується та реалізується згідно зі ст. 53 Конституції України, Законом України «Про освіту» від 05.09.2017 року, Законом України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. та іншими нормативно-правовими актами. Діяльність закладів освіти була спрямована, насамперед, на забезпечення потреб держави. Сьогодні головним орієнтиром зазначеної діяльності є задоволення особистих потреб людини, пов'язаних з її духовним розвитком і вдосконаленням знань. Істотно змінилася ситуація з фінансуванням системи освіти. Якщо наприкінці ХХ ст. діяльність закладів освіти майже повністю фінансувалася за рахунок коштів бюджету, то зараз має місце дефіцит бюджету у частині фінансування освітньої сфери. Зазначені обставини зумовили динамічне включення освітніх установ в ринкові відносини. У сфері освіти це означає збільшення питомої ваги випадків надання освітніх послуг на платній основі.

Частина 1 ст. 73 Закону України «Про вищу освіту» встановлює, що заклад вищої освіти відповідно до законодавства та статуту може надавати фізичним та юридичним особам платні послуги за умови забезпечення надання належного рівня освітніх послуг як основного статутного виду діяльності [1].

Правовою формою, що опосередковує відносини між закладом вищої освіти та особою, яка бажає отримати відповідну освітню послугу, є договір про надання освітніх послуг.

Даний договір має цивільно-правовий характер і підпадає під регулювання глави 63 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) [2]. Цей висновок впливає з аналізу предмета договору, порядку надання послуги, розміру і терміну оплати наданої послуги.

Слід зазначити, що постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 634 затверджено Типовий договір про надання освітніх послуг між вищим навчальним закладом та фізичною (юридичною) особою [3], де визначаються істотні умови договору.

Істотні умови зумовлюються самою природою певного договірного типу. Вони є необхідними і достатніми для досягнення домовленості. Узгодження істотних умов означає, що договір укладено. До істотних відносять умови про предмет і умови, які необхідні для договорів даного виду (ціна, строк), а також умови, стосовно яких за заявою однієї зі сторін має бути досягнуто згоди.

Основною істотною умовою для цивільно-правового договору є його предмет. Предметом договору про надання послуг є освітня послуга, тобто те нематеріальне благо, яке отримує замовник у процесі вчинення виконавцем певних дій або здійснення певної діяльності.

Розділ 1 Типового договору про надання освітніх послуг між вищим навчальним закладом та фізичною (юридичною) особою передбачає визначення предмета договору, під яким розуміється, фактично, освітня послуга. Згідно з п. 18 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту» освітня послуга — комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання [4].

В юридичній літературі зустрічаються інші визначення зазначеного поняття. Так, наприклад, Г. О. Пономаренко пропонує визначати освітні послуги, що надаються державними вищими навчальними закладами, як освітню діяльність, яка фінансується з державного бюджету та за рахунок додаткових джерел фінансування, пов'язана із забезпеченням реалізації конституційних прав людини і громадянина на отримання вищої освіти на платній чи безоплатній основі і яка здатна задовольнити потреби особи, суспільства та держави [5, с. 13].

Освітні послуги мають, як правило, двоєдину мету: придбання особою, що навчається, нематеріального результату —

знань, навичок, вміння з певної спеціальності і отримання матеріалізованого результату — диплому, атестату, свідоцтва, сертифікату та ін. Ця мета впливає на спосіб надання послуги: процес навчання будується з урахуванням не тільки передачі знань і навчання навичкам роботи, але і включає підготовку і складання відповідних іспитів, а також отримання відповідного документа про освіту. Таким чином, бажаний матеріалізований результат досягається зусиллями двох сторін, з однієї — наданням послуги, а з іншої — її споживанням.

З урахуванням зазначеного предметом досліджуваного договору є освітня діяльність, яка включає в себе два елементи: освітні послуги, що надаються викладачем, і навчання — діяльність студента, спрямована на отримання знань, умінь, навичок, які створюють результат освітньої діяльності, що характеризується неуречевленістю і який у своїй сукупності являє собою особисті нематеріальні блага, невіддільні від особистості.

Іншими істотними умовами є розмір плати і строк чинності договору.

Відповідно до ч. 1 ст. 903 ЦК України, якщо договором передбачено надання послуг за плату, то замовник зобов'язаний оплатити надану йому послугу в розмірі, у строки та в порядку, що встановлені договором. Тобто умовою про ціну договору про надання послуг охоплюється розмір і порядок оплати наданих послуг. Згідно з ч. 2 ст. 73 Закону України «Про вищу освіту» порядок надання платних освітніх та інших послуг, включаючи порядок визначення їх вартості для здобувачів вищої освіти, встановлюється центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку і торгівлі, та центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової, бюджетної, податкової політики. Відповідно до ч. 6 ст. 73 розмір плати за весь строк навчання для здобуття відповідного ступеня вищої освіти, підвищення кваліфікації, а також порядок оплати освітньої послуги (разово, щороку, щосеместрово, щомісяця) встановлюються у договорі (контракті),

що укладається між закладом вищої освіти та фізичною (юридичною) особою, яка замовляє платну освітню послугу для себе або для іншої особи, беручи на себе фінансові зобов'язання щодо її оплати. Також слід зазначити, що державні і комунальні заклади вищої освіти мають право надавати додатково платні освітні та інші послуги виключно понад обсяги, встановлені державним стандартом, та поза діяльністю, що фінансується за рахунок коштів відповідних бюджетів. Додаткові освітні послуги, що виходять за межі основних освітніх програм, встановлені у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності» від 27.09.2010 р. [6].

До додаткових освітніх послуг належать послуги, що виходять за рамки основної освітньої діяльності, передбаченої державними освітніми стандартами. Відносно договору на надання платних додаткових освітніх послуг можна з упевненістю сказати, що і за формою, і за змістом цей договір відноситься до сфери цивільно-правового регулювання. Зазначимо, що кожний навчальний заклад або установа освіти, виходячи з наявних можливостей власної матеріально-технічної бази, кадрового складу працівників, вільних приміщень тощо, самостійно визначатиме, які саме платні освітні та інші послуги надаватиме цей конкретний навчальний заклад. Відповідальність за встановлення вартості платних освітніх послуг, за їх економічне обґрунтування та якість несе керівництво навчальних закладів, що є характерною рисою їх автономії та самоврядування.

У разі надання платної освітньої послуги протягом кількох років у договорі зазначається вартість освітньої послуги за кожний календарний рік окремо.

Також варто зазначити, що заклад вищої освіти має право змінювати плату за навчання у порядку, передбаченому договором, не частіше одного разу на рік і не більш як на офіційно визначений рівень інфляції за попередній календарний рік.

Розмір плати за весь строк навчання або за надання додаткових освітніх послуг підлягає оприлюдненню у засобах масової

інформації, на офіційних веб-сайтах, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб [1].

За правилами ст. 905 ЦК України строк договору про надання послуг встановлюється за домовленістю сторін, якщо інше не встановлено законом або іншими нормативно-правовими актами. Договір діє з моменту його укладення до моменту закінчення терміну договору за умови належного виконання сторонами своїх зобов'язань. Цей термін, як правило, збігається з нормативним терміном навчання студента (для бакалавра строк становить 3–4 роки; для магістра — 1,5 року).

Якщо одержувачу освітньої послуги надається академічна відпустка, то дія договору тимчасово припиняється на весь строк такої відпустки і вносяться відповідні зміни до договору.

Загальні засади відповідальності виконавця за порушення договору про надання послуг визначені у ст. 906 ЦК України. Виходячи з неї, збитки, завдані замовнику невиконанням або неналежним виконанням договору про надання послуг за плату, підлягають відшкодуванню виконавцем, коли є його вина, у повному обсязі, якщо інше не передбачено договором.

Правове регулювання відносин відповідальності у сфері освіти тривалий час характеризується певною проблематикою. Як зазначає С. В. Баранова, поряд з необхідністю захисту прав і законних інтересів громадян у сфері освіти розвиток цього інституту зумовлено також зростаючим значенням адміністративно-процесуальної форми і адміністративних процедур в освіті [7, с. 7]. Відповідальність у сфері освіти носить специфічний характер. Перш за все, це зумовлено соціальною значимістю сфери освіти і конституційним характером права громадян на освіту. Всі учасники освітніх відносин — освітні установи, представники адміністрації, педагогічний персонал, ті, хто навчаються, — мають спеціальний правовий статус. Вони також є колективним суб'єктом адміністративного права, а педагогічні працівники та адміністрація, поряд з цим, — також індивідуальними суб'єктами трудового права. Ці обставини необхідно враховувати при визначенні форм і способів відповідальності за порушення в сфері освіти.

У діяльності закладів вищої освіти виникає чимало проблем, пов'язаних з притягненням до відповідальності студентів за порушення графіка навчального процесу, невиконання встановлених вимог навчального плану, розкладу навчальних занять, графіка контрольних точок, правил внутрішнього розпорядку або статуту освітньої установи. За невиконання умов контракту до замовників, згідно із законодавством і правилами, встановленими закладами вищої освіти, можуть застосовуватися різні заходи дисциплінарного характеру, такі, наприклад, як відрачування з навчального закладу.

На наш погляд, необхідно у законодавчих актах, які регулюють отримання права на освіту, визначити поняття «істотний недолік платних освітніх послуг». Під ним варто розуміти такий недолік, який не може бути усунутий без виправданих витрат або витрат часу, або виявляється неодноразово, або проявляється знову після його усунення. Такий недолік освітніх послуг можна кваліфікувати як неналежне виконання договору. Однак у випадку його виникнення вимоги може висувати не споживач, а замовник. Так, при виявленні недоліків наданих освітніх послуг, у тому числі надання їх не в повному обсязі, передбаченому освітніми програмами та навчальними планами, замовник має право за своїм вибором вимагати: а) безоплатного надання освітніх послуг, у тому числі надання освітніх послуг у повному обсязі відповідно до освітніх програм, навчальних планів і договору; б) відповідного зменшення вартості наданих освітніх послуг; в) відшкодування понесених ним витрат з усунення недоліків наданих освітніх послуг своїми силами або третіми особами.

Замовник має право вимагати повного відшкодування збитків, завданих йому у зв'язку з порушенням термінів початку і (або) закінчення надання платних освітніх послуг, а також у зв'язку з недоліками платних освітніх послуг.

Отже, проведений аналіз дозволяє дійти таких висновків. До істотних умов договору про надання платних освітніх послуг належать такі: 1) предмет; 2) термін навчання; 3) розмір плати за навчання і порядок здійснення розрахунків замовником; 4) ступені і форми отримання освіти; 5) вид документа

про освіту; 6) умови розірвання договору; 7) відповідальність сторін.

Договір на надання відплатних освітніх послуг є нетиповим цивільно-правовим договором, в силу чого до нього можна застосувати положення про відповідальність, передбачені цивільним, адміністративним і освітнім законодавством. Також необхідно в законодавчих актах, які регулюють реалізацію права на освіту, визначити поняття «істотний недолік платних освітніх послуг». Такий недолік освітніх послуг можна кваліфікувати як неналежне виконання договору.

Література

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15>
3. Про затвердження Типового договору про надання освітніх послуг між вищим навчальним закладом та фізичною (юридичною) особою: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 р. № 634. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2015-%D0%BF#n8>
4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2145-19/>
6. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2010 р. № 796. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-2010-%D0%BF#n17>
7. Баранова С. В. Актуальные вопросы ответственности в сфере образования // Ежегодник российского образовательного законодательства. 2012. Том. 7. С. 6–19.